

ספרות לאור ביקורת ופרשנות — על ספריהם של לאה גולדברג, א.ב. יפה, רות נבו

בין הישן לחדש

מאת הלל ויס

א. ב. יפה: הישן מול ישן, הוצאת אגודת הסופרים בישראל ליד ה"י צאת "מסדה" 275 עמ', 1976.

א. ב. יפה הוא מבקר צנוע, ישר וכנראה אף חסר יומרות. כל המידות הללו גותנות את אותו תיחן בביקורתו. אין הוא מבעלי-הפולמוס. אין הוא מבטא תזת גדולה ואף לא הזון. הוא מסתפק בתפקיד צנוע והגון של מלוח הספרות העברית של אלה שהיו לפני דור ביולוגי ואף לפני כן. שמצורף להם הכינוי הלא מוצ' לה דור "חדש". רק יוצר אחד המופיע בספרו עדיין בחיים הייתה, והסופרים ה"חדשים" המופיעים בו מייצגים את ספרות שנות השל"י שים והעשורים הקודמים. יפה מציין שראשית כתיבתו "נבעה מהיותו צופה בשלב אחד של מא-בק כזה שנתחולל בזמנו, ומהיותו מעורב בשלב אחר של המאבק". הכוונה למאבק של דור שלונסקי נגד אפיגוני דור ביאליק. הכלים שבאמצעותם ניגש יפה להארת הויזנות ההתנגשות בספ' ריתנו, שטעמם העיקרי — כך משתמע מדבריו — הוא המאבק הנצחי בין ישן לחדש. צנועים מדי. הוא מסתמך יותר על המור באה ועל הזכרון ופחות על הניי תוח, ואין בכך כל רע. מבקר שאיננו מתיימר להזביל את הט' חנה עדיף שיצביע על המבחר

האישי האינטואיטיבי שלו ולא יג' סה לברוא תאודיות הובקותיכל על מהלכי הספרות. על אף מיגבלותיו, הספר טוב ומועיל. רוב הסקירות ההיסטוריו-גרפיות על הספרות העברית מס' תימות בראשית המאה, אך יש עשרות ספרי-מסות המטפטים אינפורמאציה על תקופות מאו-רות יותר. מבהינת הנסיון לתאר את התפיסות של דור-שלונסקי וסביבו תרומתו של יפה נכבדה. הוא נמשך אל המבקרים המהכרים שמרדו במיחסד מנדלייביאליק אך גם הכירו בגדולתו וחזרו בתשובה בתקופות מאוחרות יותר בחייהם. "התמונה המסכמת נוטה אל ה" איוון". וזו אף נטייתו האישית של יפה. מתוך הספר אפשר לעי מוד על ערכיו כמבקר ועל המתח בין הערכת "הביקורת היוצרת" ובין החיפוש אחרי אמות-מידה שיטתיות ועקרונות בביקורת. בג' לל שניות זו כאילו נועדו כל פריצות הדור של היוצרים והמבקר רים האינדיווידואליסטיים מראש להיטרף אל מול פיוס התבונה והזקנה. בקול ענות חלושה מעלה המחבר את המונח האנאכרוניסטי "ספרות מתקדמת" אם כי טעמו האישי והאינטואיציה שלו נוטים אל ההארמוני יותר מאשר אל ה-קרוע והמרוחה.

חלק הארי של הספר עוסק ב' ביקורת הספרות ולא ביצירות, וב' עיקר בביקורת של סופרים. זאת ביקורת יוצרת, המאפשרת לעמיד מקרוב על עולמם הפנימי של ה-

יוצרים ולהסיק ממנה על אישיר תם ועל יצירתם. פעמים אחדות מתחקה יפה אחר הוואריאציות ה' רבות של ה"ביקורת היוצרת", ש' הוא רואה בה הישג נעלה ותגו' בה מתאימה על יצירת ספרות. "יעקב פיכמן הניח את יסודו-תיה של הביקורת היוצרת, שהיא מניג' של מדע ופיוס, של עיון והזדהות — — — אם נשאל את עצמנו מי הוא הקרוב לנו ביר' חר, ממי הרבינו ללמוד, בעקבות מי רצינו ללכת, תהיה התשובה אחת: יעקב פיכמן. בכתבתו נמר צאו אותם יסודות, אל זמניים, המאפשרים לנו גם כיום לקרוא דברים שפיכמן כתב לפני שנים רבות בלי להוסיף כי נתישנו". בספרו של יפה יש גם מעין התכהשויות להערצת פיכמן או לפחות ראייה מפו-חת של הסכ' גות הכרוכות בביקורת היוצרת. גם ההנחה שפיכמן הניח את יסו' דוח הביקורת היוצרת בספרותנו מוכחשת: במסה מאוחרת יותר, המוקדשת לפרישימן, כותב יפה: "הוא השיג אותה דרגה עליונה של ביקורת יוצרת. עליה כתב ב' מסתו, מבקרים מומחים ושאנים מומחים". א. ב. יפה יודע כי "ביקורת יוצרת אינה אותו תחום הפקר שבין ההתפעמות הפסיביו' לירית וההיאחזות הרפויה באיו יצירה", וביקורתו המאוזנת מו' כיחה את הסתייגותו הפנימית מן הביקורת היוצרת, על אף הערצתו לפייטלסון ולתיאורו, המאקסימא-ליסטי את יעוד המבקר. הן לפי שלמה עמה, הן לפי שטיינמן והן לפי פייטלסון, בן המאה שעברה, המבקר צמוד לא לאמת אלא לפרט שתפס אותו ושבו הוא תולה את מבעו והשאלה היא באיזו מידה הצליח המבקר להלין את האמת הפנימית שלו עליידי ההד שהיכתה בו יצירת האמן. הנסיון להבין את שוברי הקו מתוך דיאלקטיקה ולא מתוך נוס' הניות פשטניות אופייני לשורות החזקות שבספר, בהתייחסותו של יפה לתפקידו ולמקומו של בר' דיצ'בסקי הוא עושה פרפראזה על דברי ברנר המצוטטים בעמוד אחר בספרו. יפה כותב (בעמ' 117): "אך בדרך המיוחדת ודאי שהיה ציוני יותר מציונים מוגדרים רבים... אך טעות היא לחשוב כי היתה זו עמדה אגואיסטית של התבודדות, הנה בתכליתו נסיון לתיקון החברה, להבראת העם". ובעמ' 146 מצטט יפה את ברנר: "בעמוד אחד מכתבי ברדיצ'בסקי הסותר, האויב, הפומד מן הצד, יש יותר מיסוד הבנייה מכלל כתי' ביו של טהון ודכוותיה, הבר' נים". מכאן שהצלחת המבקר היא תוצאה לא של ישן מול חדש אלא של הריף ומתייטר מול קהה ומרפרף, באמצעות תפיסתה של לאה גולדברג את החולין, את היכולת לבצע עבודה אפורה, מר' עית, ממושכת וספויית-טובה, מע-ניק יפה לגיטימאציה אקטואלית לביקורת אינטגראלית המאזנת את ההתפרצות הסובייקטיבית של ה' מבקר עם הכרותיו את העובדות ואת פרטי-הפרטים ועם אחריותו כלפי הקורא וחובהו לתת לו דיווח נאמן על היצירה וסגולותיה. ראוי לסיים הערות אלה במשפט מתוך דברי יעקב פיכמן, המבקר החביב על א. ב. יפה, במסתו "הביקורת היוצרת":

"מבקרים גדולים משפיעים בעז' רת האמנות יותר מן האמנות עצ' מה". אינני יודע אם יפה הוא מבקר גדול, אך ספרו עשוי להשי' פיע' על הקוראים ולחכב עליהם יצירות ומחברים, ואין לך שכר גדול מזה. מטותיו על אלכסנדר פן, על לאה גולדברג ועל ש. שלום הן דוגמאות מובהקות לכך.